

Christiania 2.0

Deense vrijplaats maakt doorstart

In 1971 kraakten hippies een voormalig marineterrein in Kopenhagen en vestigden er de Vrijstaat Christiania. Na 40 jaar dreigde daaraan een einde te komen door een beslissing van het Hoger Gerechtshof. De staat mag de (dure) grond verkopen aan projectontwikkelaars, maar durft dat uiteindelijk niet.

Voor jongeren, oude hippies en drugs-toeristen is Christiania een van de grootste trekpleisters van Kopenhagen en wellicht Denemarken. Vanuit de Prinsessegade in de drukke yuppenwijk Christianshavn kun je zo de enclave binnengaan die 34 hectare beslaat en omgeven is

door muren, water en wallen. Een poort op totempalen markeert de ingang. Bij binnenkomst lees je 'Christiania'; bij vertrek 'You are now entering the EU' (met al zijn regels). Bij de ingang op de Prinsessegade stoppen heel wat taxi's. Vaak blijven ze enkele minuten wachten op hun verrassend net geklede klan-

ten. Die glippen even Christiania binnen om drugs te kopen.

Pusher Street

Vorbij de toegangspoort merk je onmiddellijk dat je een alternatieve, anarchistische enclave betreedt. Dat is er geen regels gelden is natuurlijk schijn, want elke gemeenschap heeft die. Zo staat er meteen al na de ingang een verbodsbord voor auto's. Zelfs de ongeveer 800 inwoners die samen zo'n honderd auto's bezitten, moeten deze buiten de wijk parkeren. Aan het begin van de straat die je direct inloopt, staat een bord 'No photo'. Dit is 'Pusher Street', waar in vele kraampjes openlijk drugs verkrijgbaar zijn. Wie er drugs koopt en verkoopt wil en mag niet op de foto. Maar als ik buiten Pusher Street een foto wil maken van een beschilderd gebouw word ik onmiddellijk door twee potige kerels in mijn kraag gegrepen. Zij dwingen me een aantal foto's te wissen. Voor mijn verweer dat ze buiten Pusher Street gemaakt zijn en dat alleen daar een fotoverbod geldt, zijn ze niet gevoelig.

Verderop is het een gezellige drukte met een sfeer van vrijheid-blijheid. Er zijn kramen waar je zelfgemaakte kleren en kunstproducten kunt kopen, vegetarische restaurantjes, een nieuw terras, speeltuintjes, kindercrèches, ateliers en werkplaatsen. Christiania is een groene oase van rust vlakbij het centrum van Kopenhagen. De barakken van de voormalige

Christiania stond ooit voor progressief, anarchistisch, collectivistisch, open, onafhankelijk, experimenteel en vredelievend

Bikes, de producent van de populaire bakfiets. Die paste uitstekend in de filosofie van de autovrije samenleving en is nu niet meer weg te denken uit het straatbeeld van Kopenhagen. De bakfiets werd een groot commercieel succes, tot in Nederland toe. Christiania Bikes heeft zijn productie inmiddels verplaatst naar het eiland Bornholm.

Er zijn weinig andere bedrijfjes en activiteiten voor in de plaats gekomen. Christiania ademt een sfeer van vergane glorie en is verworpen tot een toeristische attractie waar je vrij en goedkoop drugs kunt kopen.

Sociaal experiment

Christiania gold lang als een succesvol sociaal experiment. De vrijstaat werd in 1971 gesticht. Het begon met buurtbewoners die de hekken van het verlaten militaire complex openbraken op zoek naar speelruimte voor hun kinderen. Meteen daarna ontdekten ook provo's en hippies 'de verboden stad van de militairen', zoals provovoorman Jacob Ludvigsen het complex noemde. Zij waren op zoek naar goedkope woonruimte die in Kopenhagen erg schaars was en kraakten de leegstaande barakken.

In het omvangrijke terrein met al zijn gebouwen en voorzieningen zagen ze mogelijkheden om een alternatieve gemeenschap op te bouwen en proclameerden de Vrijstaat Christiania, in navolging van de Amsterdamse

marinebasis zijn bedekt met graffiti en in gebruik genomen als atelier of woonruimte met balkons, uitbouwen en dakkapellen in allerlei variaties. Op de oude omwalling kun je langs het water wandelen of relaxen op een van de strandjes. Veel bewoners hebben er een eigen idylle gecreëerd. De ongeveer 300 bouwsels zijn allemaal illegaal. Elders in Kopenhagen worden de oude vestingwallen beschermd en keurig, op het steriele af, onderhouden, maar de regels die daar gelden lappen de Christianianen aan hun laars.

Vergane glorie

Christiania is echter veel minder dan vroeger een utopische *community*. Vroeger gonsde het van de activiteiten en was er overal volop bedrijvigheid in ateliers en werkplaatsen. Toen vervulde Christiania nog een echte broedplaatsfunctie. In de jaren 80 ontstond hier in de smederij bijvoorbeeld Christiania

Pusher Street

FOTO: HENK DONKERS

provo's met hun Oranje Vrijstaat. Het moest volgens de mede door Ludvigsen opgestelde beginselverklaring een economisch zelfstandige maatschappij worden waar ieder individu medeverantwoordelijk is voor het welzijn van de gemeenschap. De eerste bewoners streden tegen kapitalisme, materialisme en sociale segregatie. Ze wilden een alternatief bieden voor de consumptiemaatschappij en ontwikkelden een eigen wetgeving, munt en vlag. Er kwamen een nieuwsstation, bakkerij, markt, speeltuinen en kindercrèches. Er ontstonden ambachtelijke bedrijfjes, ateliers, winkels, cafés, theaters en expositieruimten. Er werd gemediteerd en aan yoga gedaan; (soft)drugs waren vrij verkrijgbaar en werden veel gebruikt. Christiania stond voor progressief, anarchistisch, collectivistisch, open, onafhankelijk, vrij, experimenteel, creatief, spontaan, vrede-lievend.

Vanaf het begin nam Christiania mensen op die elders in de maatschappij hun draai niet konden vinden. Behalve ongehuwde moeders, werkloze jongeren en langdurig werklozen waren dat ook dak- en thuislozen, verslaafden, zwervers, immigranten, ex-delinquenten en *Greenlanders* (Groenland was een Deense kolonie).

Na de kraak in 1971 gedoogde de regering Christiania en in 1989 kwam er zelfs een speciale Christiania-wet. Daarin werd officieel het collectieve recht op de grond en de gebouwen geregeld alsmede het recht om het gebied zelf te besturen. Sinds 1994 betalen

de inwoners ook een bescheiden belasting en een vergoeding voor elektriciteit, water en afvalverwijdering.

Normalisering

Met de komst van de centrum-rechtse regering-Rasmussen in 2001 ging er een andere wind waaien. Rasmussen beloofde de situatie in Christiania te 'normaliseren' en een einde te maken aan alle illegale activiteiten, zoals de drugshandel en de illegale bouw. Het liefst wilde zijn regering helemaal een einde maken aan de vrijstaat. Projectontwikkelaars stonden te trappelen om de 34 hectare te herontwikkelen. Christiania ligt immers in Christianshavn, een van de meeste gewilde wijken van Kopenhagen door zijn ligging aan het water vlakbij het centrum. Het grondgebruik (zo'n 800 mensen in aftandse barakken en honderden illegale bouwsels) was in de ogen van projectontwikkelaars én veel Denen kapitaalverspilling. Dat de inwoners zich konden onttrekken aan regels waaraan andere Denen zich moesten houden, was velen een doorn in het oog.

De drugshandel was het aangrijpingspunt

Bewoners betalen een tiende van wat projectontwikkelaars voor een vergelijkbare locatie neertellen

voor de normalisatie. Na de alom getolereerde cannabis deden harddrugs (vooral heroïne) hun intrede. Toen er eind jaren 70 tien mensen overleden aan een overdosis, was dat aanleiding voor een 'junkblokkade' van het afgetakelde gebouw waarin de verslaafden leefden. Junks en heroïnepushers moesten Christiania verlaten; in Pusher Street mochten geen harddrugs meer verkocht worden. De inwoners waren zelfs bereid daarvoor met de politie samen te werken, maar dat liep uit op een frustrerende ervaring. Nog steeds zijn harddrugs in Christiania officieel verboden.

Met de lucratieve drugshandel sloop ook de georganiseerde criminaliteit de vrijstaat binnen. Zo kreeg de motorclub Bullshit in de jaren 80 de controle over de drugshandel in Christiania. Ook die is eruit gewerkt door de inwoners, maar de georganiseerde criminaliteit infiltreerde daarna opnieuw. Dat leidde tot schietpartijen tussen rivaliserende drugsbendes waarbij doden en gewonden vielen, in 2005 ook in Christiania.

Ondertussen was ook de bevolkings-samenstelling van Christiania flink veranderd. Er leven nog steeds bewoners van het eerste uur in de vrijstaat, maar ze vormen een kleine minderheid. Er is een grote groep bijgekomen die in Christiania een toevluchtsoord zocht, maar niet direct de idealen van een alternatieve gemeenschap deelt. Langzaam verbrokkelde de interne cohesie en de onderlinge solidariteit. Veel oorspronkelijke bewoners en latere idealisten zijn vertrokken. Velen ver-

De ME verspert de uitgang van Christiania (mei 2007) waar slopers bezig zijn met het neerhalen van een van de gebouwen op het voormalige marinebasis. Er ontstaan rellen en 13 mensen raken gewond.

kozen uiteindelijk scholing en een carrière in de maatschappij waarvan ze zich eerder afkeerden. 'Het oorspronkelijke idealisme is lang geleden al verdampt', aldus de Deense politicoloog Jens Sorensen.

Juridische strijd

Door de toegenomen externe druk en interne verzwakking zag de Deense regering haar kans schoon Christiania aan te pakken. In 2004 herriep de regering de Christiania-wet en ze ging serieus werk maken van de normalisatie. Er waren grootscheepse politie-invalen om een einde te maken aan de drugshandel. Het gevolg was dat deze zich over de hele stad verspreidde en nog minder controleerbaar werd. De openlijke cannabishandel is gewoon weer terug in Christiania. De politie ging door met grootscheepse invalen. Dit leidde in 2011 twee keer tot rellen met brandstichting en gebruik van traangas binnen en buiten Christiania.

Daarnaast gingen de autoriteiten over tot de registratie van alle gebouwen, de afbraak van illegale bouwsels op de vestingwallen (beschermd cultureel erfgoed) en een *zero-tolerance* beleid voor nieuwe bouwsels. In 2006 kwam de regering met plannen voor appartementen voor 400 mensen. Met de toevoeging van privéwoningen tartte de regering het principe van collectief eigendom. Ook zouden de huurprijzen, die nu ver beneden marktniveau liggen, opgetrokken worden en schreef de regering een architectuurprijsvraag uit voor het gebied na ontruiming. Christiania moest een gewone wijk worden.

De media stelden zich steeds kritischer op. Zo bouwde het satirische tv-programma *Den halve sandhed* (de halve waarheid) een houten hut op een open plek met als argument: iedereen mag zich hier toch vrij vestigen? Later ging een journalist er Coca Cola en sinaasappels uit Israël verkopen. Dat was volgens hem niet slechter dan cannabis voor minderjarigen.

Het herroepen van de Christiania-wet in 2004 vochten de bewoners meteen aan. Aan de jarenlange juridische strijd kwam in februari 2011 een eind toen de hoogste rechter de Christianianen in het ongelijk stelde.

Genereus aanbod

Na zijn juridische overwinning durfde minister van Defensie Frederiksen als eigenaar van het gebied toch niet over te gaan tot ontruiming en herontwikkeling. Hij ging onder-

Ruigoord is nog steeds een plek voor festivals als F*ck MiNimal, Go MaXimal! (op de foto) en Landjuweel. Wonen mag je er niet meer, kamperen wel.

Vrijhaven Ruigoord

Ook buiten Denemarken hebben vrijplaatsen geworsteld met hun identiteit. Ze ontstonden als reactie op actuele maatschappelijke problemen zoals oorlog, woningnood en sociale ongelijkheid en uitsluiting. Hun voortbestaan hing af van de interactie met de buitenwereld. Veel vrijplaatsen verdwenen onder druk van autoriteiten of interne problemen. Drop City in Colorado, een van de eerste hippie-communes, ging al na enkele jaren ten onder aan het eigen succes. Overbevolking, gebrek aan leiderschap en te veel media-aandacht maakten het voor de oorspronkelijke bewoners onmogelijk in rust en vrede te leven. Voormalige Droppers probeerden met wisselend succes elders nieuwe utopieën te stichten. Ze kozen locaties aan de rafelranden van de stad of op het platteland. Dat vergrootte hun kans van slagen en levensduur.

Ruigoord, in het westelijk havengebied van Amsterdam, is daar een voorbeeld van. In de jaren 60 ontwikkelde de toenmalige Amsterdamse wethouder van Economische Zaken Joop den Uyl(!) hier plannen voor de aanleg van de Afrikahaven en de vestiging van petrochemische bedrijven. Het dorpje Ruigoord zou daarvoor moeten verdwijnen en de 200 inwoners verhuisden.

In 1972 ontdekten Amsterdamse kunstenaars de leegstaande huizen en kraakten deze. Ze wisten sloop te voorkomen en door de oliecrisis werden de havenplannen op de lange baan geschoven. Teruggekeerde bewoners en krakers konden het aanvankelijk slecht met elkaar vinden, maar vonden een *modus vivendi* waarbij de kunstenaars de ruimte kregen te experimenteren.

In 1997 blies de gemeente de plannen voor de Afrikahaven nieuw leven in. Dat leidde tot een nieuwe strijd om Ruigoord en de stichting van de Vrijstaat Groenoord. Die werd in oktober 1997 door honderden ME'ers met veel machtsvertoon (shovels, hoogwerkers, graafmachines) ontruimd. In 2000 werd uiteindelijk bepaald dat Ruigoord niet afgebroken zou worden, maar dat er ook niet meer gewoond mocht worden. Het dorp werd een 'culturele vrijhaven' en een multifunctionele publieksvoorziening voor culturele manifestaties, zoals het jaarlijkse Landjuweel-festival, dat in augustus bij volle maan gehouden wordt. Dankzij de afgelegen ligging biedt Ruigoord unieke mogelijkheden voor culturele experimenten en evenementen die in een woonomgeving vaak moeilijk te realiseren zijn.

business development schat dat er jaarlijks een miljoen bezoekers op af komen. Voor de identiteit en de *citymarketing* van Kopenhagen is Christiania volgens hem erg belangrijk: 'Als Christiania zou verdwijnen, zou het merk Kopenhagen er meer een zijn van conformiteit en zou de stad een saaier imago krijgen.'

Broedplaatsenbeleid

Er zijn meer steden die de waarde van vrijplaatsen inzien. Ze willen culturele broedplaatsen en complexen van woon/werkpanden creëren, en ontwikkelen daarom een broedplaatsenbeleid. Amsterdam deed dat onder het motto 'Geen cultuur zonder subcultuur'. Maar voor echt alternatieve gemeenschappen en stedelijke subculturen zoals Christiania biedt dat beleid geen ruimte. Dergelijke vrijplaatsen gaan verder dan (gereguleerde) broedplaatsen: het zijn zelfgekozen en zelf ingerichte gebieden, waarbij het toe-eigenen en vormgeven van openbare ruimtes een politiek statement zijn. Vrijplaatsen laten zich niet door beleid stimuleren. Ze ontwikkelen zich autonoom en 'tegencultureel'. Op de Amsterdamse IJ-oever leek in de jaren 90 een serie nieuwe vrijplaatsen te ontstaan op verlaten haventerreinen en in gekraakte loodsen en pakhuisen. Maar hun ontwikkeling werd in de kiem gesmoord omdat de gemeente andere plannen voor het gebied had. Als doekje voor het bloeden ontwikkelde de gemeente het broedplaatsenbeleid voor minder aantrekkelijke locaties.

In dat licht is het spannend hoe het Christiania 2.0 zal vergaan. Door zijn centrale ligging is een ontwikkeling zoals het perifeer gelegen Ruigoord (kader, pag. 9) uitgesloten. Een lot als de ontkiemende vrijplaatsen op de IJ-oever is evenmin waarschijnlijk, omdat Christiania als vrijplaats wel volwassen geworden is. Of is de enclave inmiddels te oud en zo verzwakt dat deze zich binnen afzienbare tijd naar de slachtbank laat leiden of zijn tegenculturele identiteit en vitaliteit verliest door inkapseling in bestaande structuren? •

Bronnen

- *Agora* 2001, Vrijplaatsen, 17(5).
- Deense kranten, waaronder de *Copenhagen Post* online.
- Pieterse, J. 2002. Vrijplaats of broedplaats? Over de relatie tussen subcultuur en woonwerkpanden in Amsterdam. *Kunstenaarswijzer* 35: 4-7.
- Wikipedia-lemma's over Christiania en Ruigoord.
- www.christiania.org

handelen met de inwoners en bood hen het terrein uiteindelijk te koop aan voor ruim 10 miljoen euro. Volgens projectontwikkelaars is dat een 'genereuze gift', want de prijs per vierkante meter is een tiende van wat de ontwikkelaars in de omgeving betalen. De inwoners sloten de commune een aantal dagen af om over het aanbod te praten en gingen in juni 2011 akkoord – ook met de verplichting tot onderhoud, herstel en openbaarheid. Voor de aankoop is het Christiania Fonds opgericht, dat nog gevuld moet worden. Daarvoor geeft Christiania volksaandelen uit. Iedereen die het voortbestaan van de vrijplaats wil steunen kan zo'n aandeel kopen. Dividend wordt uitgekeerd in de vorm van een uitnodiging voor een jaarlijks feest. Met een aandeel verwerf je dus geen stukje individueel eigendom. Het fonds wordt eigenaar van het terrein en de gebouwen; Christiania blijft collectief bezit.

Het voortbestaan van Christiania is voorlopig verzekerd, ervan uitgaand dat bewoners, bezoekers en sympathisanten de komende jaren de benodigde 10 miljoen bijeenbrengen. Ook moeten er nog twee geschilpunten worden opgelost. Christiania wil het recht houden te bepalen wie er komen wonen. 'Mensen die tegen Christiania zijn, zouden er niet mogen wonen', aldus jurist en onderhandelaar Knud Foldschack. 'Als je er wilt wonen, moet je ook wat voor de gemeenschap doen.' Het tweede geschilpunt zijn de ongeveer 300 bouwsels op de historische vestingwallen rond Christiania. Ze zijn daar zonder vergunning neergezet en de staat wil dat ze afgebroken worden.

Christiania blijft dus bestaan, maar dan als een soort Christiania 2.0, een doorstart onder andere voorwaarden en omstandigheden. De bewoners zullen hun oude idealen in nieuwe vormen moeten gieten binnen de marges van de moderne stad en de wet. Dat het nog lang geen pais en vree is, blijkt uit de politie-invallen en rellen na het akkoord.

Verdeelde reacties

Burgemeester Frank Jensen van Kopenhagen is in ieder geval blij met de overeenkomst. Christiania is behouden als groene long voor de stad en als toeristische attractie. Hij is wel bezorgd over het drugsgerelateerde geweld. De collectieve aankoop maakt het volgens hem gelukkig moeilijker voor de georganiseerde criminaliteit om zich via de aankoop van individuele huizen in Christiania te nestelen.

De media en het Deense publiek reageren verdeeld. Volgens het sociaal-liberale dagblad *Politiken* markeert het akkoord 'de capitulatie van conservatief Denemarken' (later bevestigd in de verkiezingen), maar het blad is niettemin vol lof over het 'noodzakelijke pragmatisme' van de liberale minister Frederiksen. De conservatieve krant *Berlingske* vindt de verkoop een pragmatische oplossing. De ontruiming van Christiania zou logisch geweest zijn in de rechtsstaat die Denemarken is, maar waarschijnlijk ook geleid hebben tot een soort burgeroorlog en een diepe kloof tussen bevolking en overheid. Wel vindt de krant dat de bewoners van Christiania veertig jaar lang hun vrijheid gevierd hebben over de rug van de samenleving. Dat had eigenlijk niet beloofd mogen worden. *Jyllands-Posten*, de grootste Deense krant, is tegen het akkoord en spreekt van diefstal vanwege de veel te lage prijs die voor de grond betaald is. Nu er een overeenkomst is, vindt de krant dat Christiania in ieder opzicht onder de wet moet vallen, dat er een einde moet komen aan de drugshandel, de politie ook binnen Christiania zijn werk moet kunnen doen en de inwoners moeten stoppen met de obsessieve manier waarop ze hun privéleven afschermen.

Volgens de *Copenhagen Post* 'is er maar één ding slechter dan een stad met Christiania, en dat is een stad zónder'. Deze vrijplaats hoort bij Kopenhagen. De officiële toeristenorganisatie Wonderful Copenhagen pronkt met 'Copenhagens world-famous freetown of Christiania'. Peter Romer Hansen, directeur

'Er is maar één ding slechter dan een stad mét Christiania en dat is een stad zónder'